

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ทั้งสภาพการณ์ภายในและผลกระทบจากการเข้ามาของตะวันตกเป็นแรงผลักดันสำคัญให้เกิดการปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยครั้งใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ 5 จนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะเหมือนเป็นการยกเลิกโครงสร้างของระบบเดิมที่เคยใช้มาก่อนหน้านั้น ทั้งระบบการปกครองและระบบสังคม กล่าวคือ

1. ความเปลี่ยนแปลงการบริหารราชการ โดยการประกาศตั้งกระทรวงขึ้นในส่วนกลางเมื่อ พ.ศ. 2435 และส่งข้าหลวงจากส่วนกลางไปประจำตามมณฑลต่าง ๆ ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของระบบราชการสมัยใหม่ เพราะเป็นการตั้งอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง สร้างเอกภาพในการปกครองบังคับบัญชาอย่างแท้จริง

2. ระบบราชการสมัยใหม่ เริ่มมีบทบาทครอบคลุมและค้ำจุน ๗ แทนที่การควบคุมจัดสรรกำลังคนด้วยระบบไพร่ที่ค้ำจุน ๗ สลายตัว เพราะลดบทบาทความสำคัญและความจำเป็นลง จนกระทั่งได้มีประกาศพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหารใน พ.ศ. 2448 ซึ่งถือว่าเป็นการยกเลิกระบบไพร่อย่างเป็นทางการ ไพร่ได้เปลี่ยนฐานะเป็น เสรีชนหรือสามัญชน

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 นี้ ทำให้ผู้วิจัยต้องการศึกษาว่าการขยายตัวของระบบราชการสมัยใหม่มีผลกระทบต่อ การเลื่อนฐานะของสามัญชนเข้าสู่ระบบราชการ* มากน้อยเพียงใด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาว่าการจัดระบบราชการสมัยใหม่ที่ใช้แทนที่ระบบไพร่ ๗ ๗ คือการเลื่อนฐานะของสามัญชน เข้าสู่ระบบราชการอย่างไร
2. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่เอื้ออำนวยให้สามัญชนมีโอกาสเลื่อนฐานะ เข้ารับราชการ
3. เพื่อศึกษาถึงข้อจำกัดในการเลื่อนฐานะของสามัญชน เข้าสู่ระบบราชการสมัยใหม่

* โปรดดูคำอธิบายความหมายท้ายบทนำ

ขอบเขตของการศึกษา

เพื่อให้เห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระบบราชการสมัยใหม่ อันเป็นผลให้สามัญชนมีโอกาสเลื่อนฐานะทางสังคมเข้ารับราชการ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จำเป็นต้องอธิบายถึงลักษณะการจัดระเบียบชนชั้นในสังคมไทยเกี่ยวกับการควบคุมกำลังคนด้วยระบบไพร่ ความเปลี่ยนแปลงและสลายตัวของระบบไพร่ เมื่อใช้ระบบราชการสมัยใหม่เข้ามามีบทบาทในการบริหารราชการ จนไพร่เปลี่ยนฐานะเป็นสามัญชน เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาถึงการเลื่อนฐานะของสามัญชนเข้ารับราชการ

ในการศึกษานี้จึงแบ่งลักษณะ เหตุการณ์และช่วงเวลาการวิเคราะห์ศึกษาดังนี้

บทที่ 1 ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการจัดระเบียบชนชั้นในสังคมไทย โดยเน้นพิจารณาที่ระบบไพร่ ทั้งในด้านความหมายและความเป็นมา ความสัมพันธ์ในระบบไพร่ ระหว่างพระมหากษัตริย์ มุลนาย และไพร่ บทบาท ความสำคัญของไพร่ ลักษณะของการควบคุมและจัดสรรกำลังคนด้วยระบบไพร่ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ที่มีผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงของระบบไพร่ เพื่อชี้ให้เห็นว่าปัญหาของระบบไพร่เกิดจากปัจจัยภายในระบบไพร่ และจากความเปลี่ยนแปลงของระบบต่าง ๆ ที่ได้รับผลกระทบจากการเข้ามาของอิทธิพลจากภายนอกประเทศ ซึ่งจะทำให้ระบบไพร่เปลี่ยนแปลงมากขึ้นจนต้องปรับปรุงการปกครองประเทศ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

บทที่ 2 ศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของระบบไพร่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งปรากฏว่ามีการใช้ระบบราชการสมัยใหม่เข้าบริหารราชการแทนที่ระบบไพร่ จนระบบไพร่ค่อยลดบทบาทความสำคัญและสลายตัวลง ทำให้ไพร่เปลี่ยนฐานะเป็นสามัญชน

บทที่ 3 ศึกษาเกี่ยวกับโอกาสในการเลื่อนฐานะทางสังคมของไพร่ก่อนมีการจัดระบบราชการสมัยใหม่ พ.ศ. 2435

บทที่ 4 ศึกษาถึงโอกาสในการเลื่อนฐานะทางสังคมของสามัญชนเข้าสู่ระบบราชการสมัยใหม่ตั้งแต่ พ.ศ. 2435 - 2453

วิธีการค้นคว้าและดำเนินการวิจัย

การค้นคว้าและการวิจัยของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ใช้แนววิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์

(Historical Approach) เป็นหลัก และนำเสนอในรูปการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยใช้ข้อมูลที่เป็นเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรอง ข้อมูลชั้นต้นส่วนใหญ่มาจากเอกสารของหอจดหมายเหตุแห่งชาติ และเอกสารชั้นต้นที่ตีพิมพ์แล้ว เช่น กฎหมายตราสามดวง ราชกิจจานุเบกษา และพระราชหัตถเลขา รวมทั้งเอกสารชั้นรองได้แก่ หนังสือ วิทยานิพนธ์ บทความจากวารสารต่าง ๆ จากหอสมุดแห่งชาติ หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร หอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศูนย์เอกสารแห่งประเทศไทย สถาบันไทยคดีศึกษา และหอสมุดคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น

ความสำคัญหรือประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยทำให้ทราบว่า เมื่อระบบราชการสมัยใหม่แบบตะวันตกเข้ามาแทนที่ และจัดสรรกำลังคนด้วยระบบใหม่ ก่อให้เกิดความต้องการบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจระบบการบริหารงานแบบใหม่มาปฏิบัติงานจำนวนมาก ทำให้สามัญชนที่ได้รับการศึกษามีโอกาสเลื่อนฐานะเข้ารับราชการได้มากขึ้น แต่มีข้อจำกัดหลายประการ ทำให้ปริมาณของสามัญชนที่สามารถเลื่อนฐานะเข้ามา ยังมีจำนวนน้อย และต้องรับราชการในตำแหน่งระดับล่างของระบบราชการสมัยใหม่ ต่างจากผู้ที่ยืมเชื้อสายมาจากตระกูลขุนนาง

อักษรย่อที่ปรากฏในเชิงอรรถ

หจช.	หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
ร.5	เอกสารรัชกาลที่ 5
ก.	เอกสารกระทรวงกลาโหม
กษ.	เอกสารกระทรวง เกษตราธิการ
กท.	เอกสาร เย็บ เล่มราชการกรมพระกลาโหม
ค.	เอกสารกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ
น.	เอกสารกระทรวงนครบาล
พ.ศ.	เอกสาร เย็บ เล่มสารบาญสมุดพิเศษ
ย.	เอกสารกระทรวงมหาดไทย

* ความหมายของคำว่า การเลื่อนฐานะทางสังคม

การเลื่อนฐานะทางสังคม (Social Mobility) เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดลำดับขั้นทางสังคม อันเป็นการเปลี่ยนแปลงสถานะทางสังคมและบุคคลหรือกลุ่มบุคคลจากตำแหน่งหนึ่งไปสู่ตำแหน่งหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นหรือเลวลง ความหมายเฉพาะของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้หมายถึง การประกอบอาชีพรับราชการ อันถือว่าการเลื่อนฐานะทางสังคมที่เปลี่ยนตำแหน่งหรือสถานภาพของบุคคลให้มีสถานะสูงกว่าเดิมอย่างถาวร ทำให้คนธรรมดากลายเป็นข้าราชการที่สังคมยกย่องว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น

ศูนย์วิทยพัชร์พยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย